

centro regni, ut facile ab omnibus regni partibus adiri et conveniri possit.

Allegorice, *Thola* hebraice idem est quod *vermiculus* vel *serpens*. Unde typus fuit Christi, qui ait: «Ego sum vermis et non homo.» *Psal.* **xxi**, 7; idem sanguine aequo ac charitate fuit coecineus, quia sanguine suo pro nobis purpuratus, et charitate ignea flagrans fuit filius *Phua*, id est Anguli, quia ipse est lapis angularis Ecclesiae. Sedes ejus fuit *Samir*, id est custodia, *flex*, sentes, adamas. Magna enim nobis in tot periculis et insidiis opus custodia, magna fecis nostrae cognitione atque contemptu, magna carnis animique compunctione, magna denique constantia et adamantino robore.

3. HUC SUCCESSIT JAIR GALAADITES, — ac proinde et tribu Manasse; haec enim habitabat trans Jordanem in Galaadite juxta montem Galaad; unde et oppida, quibus filii ejus triginta praefuerunt, erant in tribu Manasse. Fit hic octavus Juxta Israelis.

Jair hebraice idem est quod *illuminans*, quia Israelis sua justitia, virtute et religione illustravit. Omnes Judices ad hoc a Deo dati sunt Israeli, ut eum in vera Dei fide et cultu confinnerent, ideoque omnes sancti fuere, atque ut tales laudantur ab Ecclesiastico, cap. **xlvi**, vers. 13, et ab Apostolo, *Hebr.* **xi**, 32. Hinc *Jair* typus fuit Christi, qui quasi lux mundi «illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,» *Joan.* **i**, 9.

Tropologice, Praelatus et fidelis quisque sit «*Jair*,» id est illustrator aliorum, juxta illud Christi: «Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est,» *Math.* **v**, 16.

4. HABENS TRIGINTA FILIOS SEDENTES (Hebraice, *equitantes*; Septuaginta, *concedentes*; Josephus, *equitandi peritissimos*) SUPER TRIGINTA PULLOS ASINARUM. — Cajetanus vult pullos hos fuisse equinos, non asinos; quia, inquit, hoc affertur hic ad ostendam principum horum gloriam; gloria autem est equitare super equum, non asinum: sed errat Cajetanus. Hebraice עֲרִיבֵי אֲשֵׁרִים *atarim*, pullos asini, non equi, significat hic et alibi, teste S. Hieronymo, Septuaginta, Pagnino et aliis passim. Sic et Lyranus, Arias, Vatablus et Abulensis, qui per pullos asini accipiunt mulos, qui ex asino et equa gignuntur; nobiles enim mulis vehuntur. Simpliciter accipias meros asinos, quia hos significat Hebraice *atarim*, atque hi in Palestina vegetiores et fortiores sunt nostris; unde ibi asinis pro equis utebantur, praesertim quia Deus Hebraeis veterat usum et copiam equorum, ut ostendit in Pentateucho, *Deuter.* **xvii**, 16, ad illa: «Non multiplicabit sibi equos.» Huc facit etymon asini, de quo S. Isidorus lib. **xii** *Etymol.*: «Asinus, inquit, et asellum a sedendo dictus quasi assedus; sed Leo nomen, quod magis equis conveniebat, ideo Leo animal sumpsit, quia priusquam equos caperent homines huic praesidere ceperunt. Animal quippe tardum et nulla ra-

tione renitens, statim ut voluit sibi homo substravit.»

ET PRINCIPES TRIGINTA CIVITATUM. — Ir Hebraeo est pulchra paranomasia in voce *atarim*, quae et pullos et civitates significat. Similis est in Graeco *πάριον* et *πῆλιον*.

QUE EX NOMINE EIUS SUNT APPELLATAE HAVOTH JAIR, id est OPPIDA JAIR. — Jam pridem haec triginta civitates, et insuper alia triginta, hoc est sexaginta, ab alio antiquiore *Jair* nuncupata erant civitates *Jair*, ut patet *Num.* **xxxii**, 41; hic tamen illud nomen eis confirmatum est, et quasi de novo inditum ob novam rationem, quia scilicet triginta his urbibus praerant triginta principes filii *Jair* iudicis; caeterarum vero triginta hic non fit mentio, quia ille ad hos triginta principes non spectabant.

8. OPPRESSI PER ANNOS DECEM ET OCTO. — Hi 18 anni comprehendi nequeant annis Judicis sequentis, puta *Jephte*, hic enim tantum sex annis praefuit. Quocirca Serarius vult eos omnino addendos in chronologia annis caeterorum Judicum. Verum capite ut ostendi id fieri non posse. Quare hi 18 anni comprehendi debent annis praecedentis Judicis, scilicet *Jair*, qui praefuit 22 annis. Licet enim *Jair* omni studio contenderet Israelitas continere in cultu unius veri Dei, tamen ipsi partim ex innata malitia et proclivitate ad idola, partim ex commercio et connubiis vicinarum Gentium idololatrarum, partim ex continua 23 annorum pace sub *Thola* iudice opibus epulisque abundantes et lascivientes deflexerunt ad idola et vitia Gentium; quare Deus justus perfidiae vindex, statim illos castigavit, immittendo in eos Philistaeos et Ammonitas, qui eos spoliarent et opprimerent, idque per 18 annos, donec ipsi tot flagellis fracti, serio idolis abjectis penitentes ad Deum redirent, qui proinde hac poenitentia reconciliatus liberavit eos per *Jephte*, ut patet ex sequenti. Hoc est enim quod praedixit Scriptura, cap. **ii**, vers. 16: «Suscitavitque Dominus Judices, qui liberarent eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis.»

12. ET CHANAAN. — Sic quoque vertunt Septuaginta. Hebraice מַעֲוֵן מַעֲוֵן *maon*, quod alii retinent quasi nomen proprium loci. Vide S. Hieronymum in *Locis Hebr.*: «Maon, ait, regio Moabitum, juxta Jeremiam,» capite **xlvi**, vers. 23; juxta Septuaginta, Marinos in *Lexico* et alii putant Maon idem esse cum Bethmaon et Baalmaon, quae erat urbs Moabitum juxta torrentem Amnon in tribu Ruben. Hinc incohe Maon, *I Paralip.* **iv**, 41, et *II Paralip.* **xxvi**, 7, vocantur *Meonenim*, ubi Septuaginta vertunt *Minaos*. Unde et Septuaginta, *Job* capite **ii**, versu 11, *Sozar* amicum *Job* constituit regem *Minaorum*. S. Hieronymus vero, *I Paralip.* **xxvi**, 7, vertit *Ammonitas*. Unde videtur ipse *Meonenim* per metathesin accepisse pro *Ammonia*, id est Ammonitis. Priore vero loco,

I Paralip. **iv**, 41, vertit *habitatore*, hoc enim significat *meonenim*. Ut ut est, certum est hos fuisse Chanaanos. Sic enim vertunt Septuaginta et Noster, qui commune Chanaanorum nomen eis appropriant, quasi ipsi illo aeo praeceteris vocati sint Chanaan et Chanaanei.

14. ITE ET INVOCATE DEOS QUOS ELEGISTIS. — Est sarcasmus similis illi *Deuter.* **xxxii**: «Ubi sunt Dii eorum, in quibus habebant fiduciam? etc. Surgant et opulentur vobis, et in necessitate vos proleant.»

16. IDOLA PROIECERUNT. — Ecce hoc est signum serii doloris et poenitentiae, idola et vitia sua abjicere: ideoque mox Deus eorum miserus est.

QUI DOLUIT SUPER MISERIS EORUM. — Hebraice אֲרַבְיָה קַטְוֹרָה *aravia qatorah*, id est, *angustata est anima ejus in labore Israelis*. Septuaginta, ἀνάγνωσθαι, id est, *immunita vel contracta est*. Dicitur hoc anthropopathice: nec enim angustia cadit in Deum, sed figurate significat magnum in Deo commiserationis affectum. Sic Deus ait, *Jerem.* **xviii**, 7: «Repente loquar adversus gentem et adversus regnum, ut eradicem et destruar et disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam: agam et ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei. Et

subito loquar de gente et de regno, ut edificem et plantem illud.» Videatur S. Chrysostomum, homil. **5 ad Populum**, et **23 in Genes.** ac **23 in Math.**

17. ITAQUE FILII AMMON CONCUMANTES (id est, suos ad bellum convocantes) IN GALAAD FIXERE TENTORIA. — Nam regio Ammon vicina est Galaad et Galaaditis, puta Manassensibus, qui proinde «vimi eis irruentibus se opposuerunt.»

CONTRA QUOS CONGREGATI FILII ISRAEL IN MASPHA CASTRAMETATI SUNT. — Duplex est Maspha, una in tribu Gad, altera in tribu Manasse, quae hic intelligitur; tum quia Ammonite tribu Manasse sibi vicinam invaserant; tum quia eis quasi dux appositus fuit *Jephte*, qui erat ex Manasse, ut audiemus cap. sequent. Porro *Maspha* hebraice idem est quod *specula*, quia erat loco alto, ex quo Ammonitarum aliorumque vicinorum hostium adventum speculabantur, ut contra cum sibi praespicerent.

18. QUI PRIMUS EX NOBIS CONTRA FILIOS AMMON COEPERIT DICIBARE, ERIT DUX POPULI GALAAD, — ita tum quidem tumultuario consilio decreverunt, sed non satis recto. Unde paulo post sanius consilium eis in mentem venit de accersendo *Jephte* viro bellicoso, ut audiemus capite sequenti. Ita Abulensis.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jephte Juxta nomen Israelis a populo constituitur, qui primum ratione agit cum rege Ammon, ut ab invasione Israelis cesset, sed frustra: quare, vers. 23, irruente in eum Spiritu Dei Israelitas ad bellum convocat, facitque votum ut, si ipse victor redeat, eum qui primus sibi e domo sua occursurus sit, Deo immolet; victori redeunti occurrit filia: quare illam quasi voti reus Deo sacrificat.

1. Fuit illo tempore *Jephte* Galaadites vir fortissimus atque puguator, filius mulieris metreticis, qui natus est de Galaad. 2. Habuit autem Galaad uxorem de qua suscepit filios, qui, postquam creverant, ejecerunt *Jephte*, dicentes: Haeres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. 3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra *Tob*: congregatique sunt ad eum viri inopes, et latrocinantes, et quasi principem sequebantur. 4. In illis diebus pugnant filii Ammon contra Israel. 5. Quibus acriter instantibus, perreperunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui *Jephte* de terra *Tob*. 6. Dixeruntque ad eum: Veni et esto princeps noster, et pugna contra filios Ammon. 7. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, et ejecistis de domo patris mei, et nunc venistis ad me necessitate compulsi? 8. Dixeruntque principes Galaad ad *Jephte*: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, et pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad. 9. *Jephte* quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? 10. Qui responderunt ei: Dominus, qui haec audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. 11. Abiit itaque *Jephte* cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est *Jephte* omnes sermones suos

coram Domino in Maspha. 12. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent : Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam? 13. Quibus ille respondit : Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Aegypto, a finibus Arnon usque Jaboc atque Jordanem; nunc ergo cum pace redde mihi eam. 14. Per quos rursus mandavit Jephthe, et imperavit eis ut dicerent regi Ammon : 15. Hæc dicit Jephthe : Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon; 16. sed quando de Aegypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare Rubrum, et venit in Cades. 17. Misitque nuntios ad regem Edom, dicens : Dimitte me ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui et ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades, 18. et circumvit ex latere terram Edom et terram Moab : non voluit intrare terminos Moab, Arnon quippe confinium est terræ Moab. 19. Misit itaque Israel nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei : Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium. 20. Qui et ipse Israel verba despicens, non dimisit eum transire per terminos suos : sed in finita multitudinē congregata, egressus est contra eum in Jasa, et fortiter resistebat. 21. Tradiditque eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, et possessit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, 22. et universos fines ejus, de Arnon usque Jaboc, et de solitudine usque ad Jordanem. 23. Dominus ergo Deus Israel subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, et tu nunc vis possidere terram ejus? 24. Nonne ea que possidet Chamos deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor oblinuit, in nostram cedent possessionem; 25. nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab; aut docere potes quod jurgatus sis contra Israel, et pognaverit contra eum, 26. quando habitavit in Hesebon, et viculis ejus, et in Aroer, et villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? 27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei inter Israel, et inter filios Ammon. 28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephthe, que per nuntios mandaverat. 29. Factus est ergo super Jephthe Spiritus Domini, et circumiens Galaad, et Manasse, Maspha quoque Galaad, et inde transiens ad filios Ammon, 30. votum vovit Domino, dicens : Si tradideris filios Ammon in manus meas, 31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus mee, mihi que occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. 32. Transivitque Jephthe ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos, quos tradidit Dominus in manus ejus. 33. Percussitque ab Aroer usque dam venias in Mennith, viginti civitates, et usque ad Abel, que est vineis consita, plaga magna nimis; humiliatique sunt filii Ammon a filiis Israel. 34. Revertente autem Jephthe in Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis et choricis; non enim habebat alios liberos. 35. Qua visa, scidit vestimenta sua, et ait : Heu me, filia mea, decepisti me, et ipsa decepta es; aperui enim os meum ad Dominum, et aliud facere non potero. 36. Cui illa respondit : Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis. 37. Dixitque ad patrem : Hoc solum mihi præsta quod deprecor : Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. 38. Cui ille respondit : Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. 39. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, et fecit ei sicut voverat, que ignorabat virum. Exinde mos introvertit in Israel, et consuetudo servata est, 40. ut post anni circulum conveniant in eum filie Israel, et plangent filiam Jephthe Galaadite diebus quatuor.

1. FUIT TILO TEMPORE JEPHTE GALAADITES (ideoque ex tribu Manasse, non Gad, ut vult Cajetanus, Manassenses enim passim vocantur Galaadite, non Gadite, etsi et ipsi partem regionis Galaad occuparent) VIR FORTISSIMUS. — Hebraice גִּבּוֹר חַיִל, id est, vir virtutis, vel roboris, vel strenuitatis.

FILII MULIERIS MERETRICIS. — non publicæ exposite, sed concubinae privatae. Hebræum est זָנוּת, zona, que vox et meretricem, ut vertunt Septuaginta et Noster, et tabernariam, ut vertit hic Chaldaeus, significat. Fuit ergo Jephthe spurius, quales nunc legibus arcentur a principatu, æque ac a sacerdotio, ob infamiam et mores subinde minus honestos, eo quod neglectim educantur. Verum Jephthe hæc omnia abolevit sua fortitudine et virtute, quare Deo dispensante in lege Deut. xviii, 2, que sancit ne mamzer, id est spurius, admittatur in Ecclesiam Dei ad iura populi Israel, Jephthe admissus factus est dux populi. Similia spuriorum ad principatus evedorum exempla recenset Plutarchus, Athenæus et Serarius hic.

QUI NATUS EST DE GALAAD. — Pater ergo Jephthe vocabatur Galaad. Ita Septuaginta, idque patet ex versu sequente.

EXERCERUNT JEPHTE ECCLÉSIES. — HEBRÆE לְעִבְרֵי אֲבוֹתָיו, PATRIS NOSTRI ESSE NON POTERIS, QUIA DE ALTERA MATRE NATUS ES. — id est, que esset alterius tribus, scilicet diversæ a sua, inquit Matthæus Galenus Cancellarius Duacensis, scribens in cap. xi ad Hebr. Nemo enim, inquit ipse, poterat uxorem non suæ tribus honeste ducere: si quis tamen illectus forma id tentasset, mulier zona vocabatur. Unde Septuaginta eam vocant ζώνη, id est amicam; defuncto autem marito hæc sine dote et hereditate ad propriam tribum redibat; filius tamen si quis natus fuisset in patris tribu sortiebatur hereditatem, quod modo fratres Jephthe negabant, ut ipse illic exprobat vers. 7, non ausurus hiscere, si scorto natus fuisset. Ita Galenus. Verum falsum est quod Israelitides femine sine nota et infamia non possent nubere in alia tribu. Nam principes Juda sæpe ducebant filias sacerdotum ex tribu Levi, idque sibi honori ducebant, ut Aaron duxit Elizabeth filiam Aminadab, principis tribus Juda. Exod. vi, 23. Et Zacharias duxit Elizabeth cognatam B. Virginis, que erat ex tribu Juda, Lucæ i.

Porro mulier altera hic non intelligitur ea que sit alterius tribus, sed que sit alia a legitima uxore, id est, que sit meretrix et concubina, quam Septuaginta honeste vocant ζώνη, uti nos vocamus amicam: vel que sit uxor alterius viri, ideoque adultera, qualem matrem Jephthe fuisse insinuat Josephus.

EXERCERUNT. — injuste; spurio enim a patre et dono jure communi debentur alimenta, non tamen hereditas, uti docet Sylvester et alii Doctores Casuum.

3. HABITAVIT IN TERRA TOB. — que sita erat in terra Galaad, ait Josephus et Adrichomius. Sera-

rius putat esse Tubin, de quo 1 Machab. vi, 13. Porro « Tob » significat bonum; sane terra hæc Jephthe fuit bona eminentior, id est optima, quia benignè fugientem excepit et aluit.

CONGREGATIQUE SUNT AD EUM VIRI INOPES ET LATROCIANTES. — Viri latrociantes non est in Hebræo, Greco et Chaldaeo, quare videtur ex margine in textum irrepsisse, intrasum ab aliquo volente explicare « inopes; inopes enim milites sæpe rapinis et latrocinis vivunt. Porro rapine hæc justæ sunt, si rapiantur ab hoste bello justo; injustæ, si ab amicis, vel ab hostibus in bello injusto. Quare latrones hi, quibus præfuit Jephthe, fuerunt milites et prædones, qui forte antea injuste rapiendam aliena; sed postquam Jephthe secuti sunt, non nisi justas, puta ab Ammonitis et Philistæis prædas egerunt, uti fecerit illi qui Davidem a Saule profugum secuti sunt, 1 Reg. xxii, 2.

Latro enim prisceis idem erat quod miles, qui dictus est latro quasi latere, quod latere Ducis adhaereret, eumque stiparet; vel a latendo, quod latenter et ex insidiis ad prædandum irrueret. Itæ Varro, Festus, Nonius, Marcellus et alii.

8. SISQUE BEAT OMNIES QUI HABITANT IN GALAAD. — Sed post victoriam de Ammonitis ceteræ quoque tribus Jephthe in ducem suum acceptarunt.

11. LOCUTUSQUE EST JEPHTE OMNES SERMONES SUOS CORAM DOMINO IN MASPHA. — Primo, « coram, » id est publice, pro concione et audiente populo, in cujus medio conserbatur esse Deus, ait Vatablus. Secundo, « coram Domino, » id est invocando Deum in testem pacti, quod cum legatis de Ducatu inibat. Ita Abulensis. Tertio, « coram Domino, » id est coram Pontifice, Ephod et Rationali, in quo erant Urim et Tumim, induto; hic enim representabat Deum, eumque consulens pro principe oracula accipiebat. Quarto, « coram Domino, » id est coram altari, quod ibi ut videtur exierunt, ut sancte hoc foedus sancirent. Porro sermones quos ibi locutus est Jephthe, fuit promissio, qua promittebat legatis se fideliter et strenue bellum populi administraturum, ac vicissim illi promittebant se constanter ejus quasi Ducis sui imperium et jussa secuturos. Atque ad hoc invocavit Deum, tum in testem, tum in auxilium, ut imperium hocce suum et bellum secundaret. uti fecit Josue, Judas Machabeus, Constantinus, Theodosius alique Duces, qui proinde Dei ope victoriam adepti de hostibus triumpharunt.

13. QUIA TULIT ISRAEL TERRAM MEAM, QUANDO ASCENDIT DE AEGYPTO, A FINIBUS ARNON USQUE JABOC ATQUE JORDANEM. — Casus hic est: Sehon rex bello occupavit urbes aliquas Moab et Ammon; Moses vero et Hebræi Sehon regem occiderunt, omniaque que ejus erant occuparunt. Queritur ergo nunc rex Ammon de injuria sibi facta, terramque suam a Sehon occupatam ab Hebræis, qui Sehon illam bello extorserunt, repeti et reposci.

TULIT (scilicet injuste per vim et bellum injus-

(1) TERRAM MEAM; — hanc enim injuste invasit et occupavit: Sehon rex Amorrhæorum; vos vero, o Hebræi, Sehon invadentes et occidentes, omnia qua ipse tam juste quam injuste occupabat, vobis usurpatis, excluso me, qui etiam primus et justus heres, cui proinde ea reddere debebat, non vero ea vobis vindicare. Historia narratur *Num. xxi. 25* et seq., et licet ibi tantum terre Moabitarum a Sehon subactæ, ac eo occiso a Judæis occupatæ, fiat mentio; tamen Ammonitidis quoque partem tunc fuisse ab eis occupatam liquet ex hoc loco. Aut certe dicendum cum Lyrano, Cajetano, Dionysio et aliis eundem fuisse olim, vel tunc regem Moabitarum et Ammonitarum: Moabites enim Ammonitis erant conjuncti, utpote a duobus fratribus Moab et Ammon a Lot progeniti. *Genes. xix.* Rex ergo Ammon agit pro Moabitis, vel ut subditis, vel ut sociis et federatis, qui solum per eum ab Hebræis repetunt.

43. NON TULIT ISRAEL TERRAM MOAB, NEC TERRAM FILIORUM AMMON, — quam scilicet actu tunc possidebant Moabite et Ammonite; venterat enim Deus Hebræis, ne eos quasi sibi ex Lot et Abraham cognatos invaderent, *Num. xxi.* et *Deut. ii et iii*; illam vero Moabitis et Ammonitidis partem quam bello sive justo sive injusto tres enim hæc incerta est et dubia) occupavit Sehon rex Amorrhæorum, Hebræi eo prostrato jussu Dei occuparunt, ut in sequenti narrat Jephthe; quia illa jam non erat Moabitarum, sed Sehonis regis hostis Hebræorum, quam ab eo recipere et bello repelere nequeverant Moabite; quare illam ut Sehonis, non ut Moabitarum, jure belli, annuente Deo occuparunt Hebræi. Est hæc prima ratio, qua Jephthe probat regem Ammonitarum falso queri de terra sua ab Hebræis sub Mose occupata, ideoque injuste eum Ammonitas in Judæam immisisse ad eam opprimendam. Verum hæc ratio sola non sufficebat, nec satisfaciebatur regi Ammon, hinc alias subjungit Jephthe, quibus eam corroborat (1).

24. NONNE EA QUE POSSIDET CHAMOS DEUS TUIS TIBI JURE DEBENTUR? QUE AUTEM DOMINUS DEUS NOSTER VICTOR OBTINUIT, IN NOSTRAM CEDENDI POSSESSIONEM. — Est hæc secunda ratio, q. d. Tu occupas regiones illas, quas deus tuus Chamos tibi dedit; ergo pari jure nos occupamus terram Sehon regis (in qua erant aliquæ urbes ab eo Moabitis et Ammonitis ereptæ), quam pro nobis pugnans victor Deus nobis dedit. Hæc ratio Jephthe non quaquaversum est solida. Deus enim Turcis aliisque tyrannis dat victorias, et regiones Christianorum subjugat; et tamen Turcæ et Tyranni injuste eas invadunt et detinent ex ambitione et cupidine dominandi; impia enim est Alberici Gentilis, lib. I *De Jure belli*, cap. xxii, sententia, juste a Turca possideri omnia que ipse Christianis eripuit, eo quod ipse ex voluntate Dei volentis castigare Christia-

(1) Jephthe loquebatur in nomine Ammonitarum et Moabitarum, qui populi erant fratres et sub eodem regimine uniti a morte Eglon regis Moabitarum.

nos id faciat: neque verum erat Chamos dedisse terram illam Moabitis.

Erat tamen hæc ratio opposita ad hominem, q. d. Tu, o rex Ammon, edicito quo et quo jure oblineas omnes tuas regiones et urbes. Sane nihil splendidius dixeris dederique, quam detui Chamos voluntatem et voluntariam donationem. At ego similiter assero Deum nostrum terram illam, quam repetis, nobis per victoriam suam nobis concessam donasse; Deus autem est omnium regnum Dominus, qui proinde transfert regna de gente una in aliam prout et libuerit.

Verus autem titulus juris Hebræorum ad occupandas hæc regiones erat, quod ipsi e Dei mandato invaserant regna Sehon et Og regum Amorrhæorum, eodemque mandato occupabant et possidebant omnia, quæ eis fuerant subjecta, ut patet *Num. xxi.* et *Deut. ii*. Hunc titulum insinuat, sed expresse non allegat Jephthe, quia illam Gentili regi Ammon vix probare potuisset. Ita Abulensis.

25. NISI FORTE MELIOR ES BALAC FILIO SEPHOR REGE MOAB, — q. d. Cum Hebræi, ceso Sehon, occuparunt ejus ditiones, tunc Balac erat rex Moab, isque sapiens et potens. Atqui hic tunc ne verbulo quidem ditiones hæc ab Hebræis repetit. Ergo nec tu, qui illo trecentis fere annis posterior es, illas repelere debes aut potes. Est hæc ratio tertia. Sequitur quarta.

26. PER TRECENTOS ANNOS, — q. d. Trecentis annis occupavimus has regiones, quas nunc postliminio repetis. Ergo longissima temporis prescriptio eas occupamus, presertim cum per tot annos nullas illas a nobis repetierit.

QUARE TANTO TEMPORE NIHIL SUPER HAC REPETITIONE TENTASTIS? — sed siluistis, ac silentio vestro vos contentos significastis, et ut eas possideremus tacite consentistis? Nota hic a Mose ad Jephthe precise non fluxisse trecentos annos, sed 296 duntaxat; sed Jephthe more vulgi annos adauxit ad magis roborandam prescriptionem, atque usus est numeris rotundis et perfectis, scilicet centenariis, q. d. Jam agitur tertius annorum centenarius, agitur tertium prescriptionis et possessionis sæculum: ergo frustra laboras ut nos ea tam sero deturbes. Porro Melchior Canus et Serarius, qui annos oppressionis Hebræorum ab annis Judicium separant et separatim numerant, computant a Mose ad Jephthe annos 340 ut minimum. Abulensis opinatur illo ævo prescriptionem per longum tempus, etiam cum mala fide, jure gentium valuisse, et rem tandem possessionem confirmasse possidenti; alioqui enim, inquit, replicasset rex Ammon hæc Hebræorum, possessionem initam fuisse cum mala fide, ideoque, prescriptio-nis tempus hic non valere. Verum hoc ei probandum fuisset. In dubio enim melior est conditio possidentis. Et actori si possessorem e sua possessione deturbare velit, incumbit male fidei probatio. Quisque enim presumitur esse bonus et

bonæ fidei possessor, nisi contrarium probetur. Sic nuper Solymanus, Turcarum Imperator, post annos mille omnia jura reddi volebat, quæ olim Magri Constantini fuissent, teste Jovio, libro XXX. Hoc est Turcicum.

Porro simili modo quæ Jephthe, responderunt olim Lacedæmonii apud Hærculis posteritate datam, Delphico oraculo confirmatam, et incolis ejus bello superatis. Non vos latet possessiones sive privatas sive publicas prescriptione longi temporis confirmari. Messaniam tenuimus amplius 400 annos.

27. JUDICET DOMINUS ARBITER REUS DEI, — id est litius litis, quem hoc die agimus. Sic dies prodicium sumitur, I *Corinth. iv. 3.* et *Jerem. xvii. 16.*; est metonymia.

29. FACTUS EST ERGO SUPER JEPHTE SPIRITUS DOMINI, — hoc est immisit Deus Jephthe Spiritum fortitudinis, ardoris et zeli ad capessendum bellum contra iniquum regem Ammon; eoque impulsus convocavit illud incolas Galaad, et tribus Manasse, et Maspha Galaad, id est, Maspha, quæ est in extremis terminis Galaad versus montes Libanum et Hermon; hæc enim maxime et proxime imminabant vicini hostes Ammonite.

30. VOTUM VOVI DOMINO Dicens: Si tradideris FILIUS AMMON IN MANUS MEAS, QUICUMQUE PRIMUS FUERIT EGRESSUS DE FORIBUS DOMUS MEÆ, MIHIQUE OCCURBERIT REVERTENTIS PACE A FILIIS AMMON, EUM HOLOCUSTUM OFFERAM DOMINO. — Hæc simile est quod scribit Aldrovandus in *Asino*: Alexandro Macedoni, inquit, cum reddita sors esset, eum qui primus occurrisset interimeret; ubi quemdam præ se agentem assellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperavisse tradunt. At eum jumjam jugulandum intellecta mortis ratione proclamavisse anteambulonem suam, non se peti ex responso, quando is obvium occurrisset prior, pula asinum suum.

Quæres primo, quam victimam hie voverit Jephthe? Primo aliqui censent eum vovisse primum hominem sibi e domo sua occurrurum Deo immolare. Ita S. Augustinus.

Secundo, Rabbini et Abulensis putant eum vovisse pecus immolabile primo occurrens, sive ibos esset, sive vitulus, sive hircus, sive aries, Deo sacrificare; sed postea Jephthe de mente et materia hæc voti sui dubitasse, quia verba ejus erant generalia: quare primo occurrente filia, censuisse se ad illam immolandum obligari.

Tertio et optime, intendit Jephthe primum vivens, sive primum animal e domo sua sibi occurrurum Deo mactare. "nde ex Hebræo verti potest in genere neutro: quocumque, scilicet animal primo mihi e domo obvium immolabo. Ita Chaldeus, Vatablus, Pagnanus et alii. Id patet ex eventu: nam cum prima ei e domo occurreret filia, putavit se voto ad illam immolandum obligari et cogi.

Quæres secundo, an hoc votum fuerit licitum, an illicitum? Primo, multi censent illud fuisse impium, stultum et parricidale. Ita S. Ambrosius, lib. *Offic. cap. ult.*, S. Augustinus, *Quæst. XLIV.* Tertulianus, lib. III *Contra Marcion.*, Nazianzenus, orat. *De Machabris*, Theodoretus et Procopius; hic Chrysostomus, hom. *De Jephthe*. Et S. Thomas citans S. Hieronymum, II II, *Quæst. LXXXVIII*, art. 2: «In vovendo, ait, fuit stultus, quia discretionem non habuit, et in reddendo impius.» Impium enim est filiam occidere, impium est Deo homines immolare, et humano sanguine litare. Unde S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, ante medium: «Reprehenditur pater voti temerarii, etc. Si enim canis, inquit, si asinus occurrisset, quid faceret? Lege enim vetitum erat offerre canem vel asinum. Pergit S. Hieronymus: «Ex quo volum (Hebræi) Dei dispensatione esse factum, ut in prospectu voverat, errorem votorum in filiâ mortē sentiret,» ut temeritas voveritis castigaretur, ait S. Augustinus, *Quæst. XLIX*.

Si dicas Jephthe laudari ab Apostolo, *Hebr. xi.* respondet Abulensis eum laudari ex merito fidei; quod scilicet ipse confidens Deo exposuit se periculo mortis in prelio pugnans contra tam potentes Ammonitas, non autem a voto; satis autem constat quod Jephthe, et quilibet virorum illorum, quos in illo suo fidei Catalogo posuit Apostolus, graviter peccarit, aut Abulensis. Unde et Gentiles vituperarunt et damnarunt eos qui homines Sauro immolarunt. Quis Creonti, ait Serarius, vitio non dat, quod Menæcum filium Thebis Erichtheo, quod Praxitheam filiam Athenis immolarit? Nonne suum regem expulerunt Idomeum Cretenses, quod a Trojano bello reversus, nostri hujus Jephthe instar, deorum aris obvium filium ex voto imponere vulerit? De Agamemnonis Iphigenia quam Poetæ multa! et in *Suasoria* Seneca: Nonne et hoc nomine infames olim Scythæ, Tauri, Pontici et Afri? de quibus in *Scorpiaco* Tertullianus, in *Octavio* Minucius, in *Protrepico* Clemens et Euripides.

Quocirca Procopius ait victoriam hanc a Deo concessam fuisse Jephthe non ob votum, sed ut injurias Israël ab Ammonitis castas esse, manifestum fieret.

Secundo, alii ex adverso censent hoc votum Jephthe fuisse pium et sanctum, eo quod factum sit ex impulsu Spiritus Sancti. Ita S. Anselmus, Ambrosiaster in cap. xi ad *Hebræos*, Serarius et Saliarius hic, ac favet hic S. Augustinus et S. Hieronymus, epist. ad *Julianum*, ubi ait Jephthe obtulisse virginem filiam, et ideo in enumeratione Sanctorum ab Apostolo collocari.

Probat primo, quia hic dicitur irruisse in eum Spiritus Dei, quod licet ad pugnandum referri debeat, tamen ad votum quoque, quod pugnæ et victorie fuit medium, imo principium. referendum videtur.

Secundo, quia Ecclesiasticus, cap. ALVI, et Apo-

Votum
Jephthe
uniti
censent
impium.

Alii
pium.

Probat
primum.

Secundo.

stolus, *Iebr. xi*, Jephte ponit in Catalogo Sanctorum, quare non videtur peccasse hic; aut certe si peccavit, nunc poenituit.

Tertio. Tertio, quia Deus per votum hoc videtur et concessisse tantam victoriam. Ergo illud ratum gratumque habit.

Quarto. Quarto, quia filia ejus offensus se immolendam ad satisfaciendum voto patris, a Patribus mire laudatur, et Isaac comparatur.

Quinto. Quinto, quia immolatio hęc filie fuit typus immolationis Filii Dei in cruce, ut docent Patres: nullus enim filius expressior fuit typus et figura, quam hęc filia immolata a patre pro salute Israelis. Videtur ergo Deus voluisse hunc typum dare, qui proderet et pręsignificaret immolationem Christi.

Tertio sententia est media et verisimilior, scilicet votum hoc quidem in se fuisse illicitum et impium, eo quod per hoc hominem, imo filium Deo macerari, quod omni jure nature, divino et humano esset vitium. Jephte tamen excusari vel a foto, vel a parte per ignorantiam et religionis zelum, quod simpliciter, candido et pio animo putaret se hoc voto obligari ad filiam immolendam, eo quod ipsa prima sibi occurrisset. Erat enim rude hoc sæculum, et casuum conscientie ignorantiam. Ac Jephte erat homo militaris; milites autem putant se suis juramentis et votis, etiam si perperam factis, obligari ex religione et veneratione quam Deo debent. Ita S. Hieronymus, in cap. vii *Jerem.*, sub finem, excusari Jephte per ignorantiam invincibilem, quod intentio offerentis esset bona, etiam si oblatio mala, eo quod illo ævo rudi non esset propheta, imo nec summus sacerdos, ait Abulensis hic, *Quest. XLVIII*, qui sciret hunc casum resolvere. Audi Serarium: Ex tenuatur Jephte factum primo, quia cum Dei veri cultus tam sæpe et tam diu collapsus esset, ea jam apud Israelitas obtinuerat opinio e Gentilium erroribus pedita, Deo istiusmodi sacrificium gratum esse; secundo, exemplum Abrahami aspicebat, sicque illum recte imitari putabat, et fortasse, ut indicat D. Augustinus, sperabat, si sacrificium Deo gratum non esset, impedimentum iri instar illius Abrahami, *Genes. xxii*; tertio, magna etiam in eo fidei laus fuit, quod ut idem notat Augustinus, quantumvis molestium sibi esset, maluerit votum reddere, quam suo ipsius detori obsequi; quarto, credebat, inquit idem Augustinus, bonę virginis animam bene recipi. seu cælum evolare, que non seipsam voverat immolendam, sed voto et voluntati non resisterat patris, et Dei secuta fuerat judicium; quinto, homini communis publicęque salutis erat peramans; ideoque voveratur ne, si votum non expleret, indignaretur Dominus, ac se populumque totum calamitate adhaeret aliqua; sexto, valde ipsum movebat, quod tam nobilem de tam ferocibus ac superbis hostibus, statim post votum adeptus esset victoriam.

bi persuaderet suum

Deo haud displicuisse votum, ideoque ipsi a se jam satisfaciendum.

Hinc Jephte a nullo Propheta vel Pontifice legitur reprehensus, sed ab Apostolo et Ecclesiastico laudatus. Cur ergo nos eum damnemus?

Porro S. Augustinus, *Quest. XCIX ad Orthodoxos*, ait diabolus fecisset ut filia cum cythara gratulans patri victoriam prima occurreret, hoc sine, ut Jephte filie unica amantissimus votum violaret. Jephte vero tentationem hanc vicisse, ac filiam votam immolasse ad testandam suam erga Deum pietatem, ideoque eum Catalogo Sanctorum esse adscriptum (1).

Quocirca Patres in hac immolatione filie Jephte magna agnoscunt mysteria.

Nam primo, S. Augustinus, *Quest. XLIX*, ait per illam significatum fuisse humano sanguine litandum esse Deo Patri.

Secundo, S. Chrysostomus, homilia *De Jephte*, tom. I, ait hic adumbratum fuisse, quod Christus filiam suam, id est Ecclesiam, quasi virginem Deo esset oblaturus in holocaustum, presertim per immolationem martyrum tempore persecutionis. Audi S. Chrysostomum: «Jephte existimo esse Dominum nostrum Jesum Christum victorem mundi; qui obtulit filiam suam unicam ipsam Ecclesiam tempore persecutionis malis Pontificibus, non agnorum, sed luporum, dicente ipso: Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Obtulit ergo Ecclesiam per immolationem martyrum tempore persecutionis, et victima unica oblata est Deo, ut sacrificium acceptabile esset Patri ex lueris Unigeniti. Offerit unicuique unam, sponsus sponsam, pater filiam. Quid enim inveniri potest fortius integritate et virginitate Ecclesie, quę concepit in corruptione, creat in integritate? Virgo est ista quę virum non novit.»

Anagogice S. Augustinus: Significabatur, inquit, nos per immolationem mortis transire ad beatam immortalitatem, uti transit filia Jephte.

Topologica, imuebatur quęmque suam filiam, id est, animam debere Deo offerre per mortificationem cupiditatum et passionum, «occidendam in malis, vivificandam in bonis,» ait S. Chrysostomus et S. Augustinus.

33. FILIA MEA, DECEPISTI ME, ET IPSA DECEPTA ES. *Vers. 11.*

«Decepisti,» quia cum tu unica mihi sis proles et hæres, sperabam ex te postritatam; ad jam omneim ejus spem mihi tuo occurru submissisti. «Decepisti ergo me,» quia meam spem fecisti. «Decepta es,» quia putabas mihi bellum, multique gloriam mihi victori occurrendo adferre; at

(1) Probabilissima opinio hęc est: quod Jephte filiam suam realiter holocaustum obtulit Domino; ideo vero nil concludi potest contra divinam characterem religiois hebręe, votum enim Jephte sibi proprium erat et voluntatis lege hebręa preceptum. Nobis favent hæc verba S. Ambrosii. «Non possum accusare virum qui necesse habere implere quę voverat, sed tamen miserabilis necessitas, quę solvitur partitio.» *De Offic. III, 21.*

jam mihi tristitiam, tibi mortem peperisti. Hebręum est: *incurvando incurvasti me, vel humiliando humiliasti me, et tu fuisti inter turbantes me.* Est ptelebra allusio per metathesin inter *ocar*, id est, Annulare, et *acar*, id est, turbare, q. d. Turbasti me, quia me meaque spes humiliasti et prostravisti. Septuaginta et Romana, *perturbatione perturbasti me, et tu fuisti in perturbatione mea.* Videntur Septuaginta utroque modo legisse *acar*, id est, turbare; Complutensia vero et Regii habent: *implevisti me, et scindabam factas in oculis meis.* S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. XII, legit: «Heu! mea filia, impedisti mihi, in stimulum dolorum facta es mihi.» Idem, lib. *De Virginitate*: «Heu! mea filia, perdidisti me.»

APERUIT OS MEUM AD DOMINUM (vovendo me eum qui primo occurreret illi immolaturum), ET ALICU FACERE NON POTERO, — q. d. Votum jam editum retractare nequeo, quare ex illo te, utpote primo occurrentem, Deo immolare debeo. Hinc patet Jephte non intendisse vovere solam animal immolabile, sed et hominem, imo filiam, si primo occurreret. Sic enim ipse illud hic interpretatur. Nemo autem melior est mentis et voti sui interpres, quam ipse vovens. Hinc et apte vocatur *Jephte*, id est aperiens, scilicet os ad vovendum, aperiens, inquam, nimis ample et improvide.

34. CUI ILLA RESPONDIT: PATER MI, SI APERUISTI OS TUUM AD DOMINUM (id est, si vovisti me immolare Deo), FAC MIHI QUODCUMQUE PELLICITUS ES, CONCESSA TIBI ULTRONE ATQUE VICTORIA DE HOSTIBUS TUIS. — Vide et admirare in hac filia animos, obedientiam, religionem et amorem patrię, quibus se morti et immolationi generose et alacriter offert. Potuisset enim ipsa patri replicare: Ego non vovi me Deo immolare; nec tu, o pater, es vite mee dominus, ut me invitam devovere et mactare possis. Nolo ergo adolescentula et illibris mori, volo florem juventutis meę læta peragere: volo stirpem meam et tuam propagare. Quare votum tuum irritum et dissolvo: atque ita se morte, patrem voto et morore liberasset. Sed noluit, ut suam erga Deum religionem, erga patrem obedientiam, erga Republicam charitatem testaretur. Fecit ergo seipsam victimam, imo holocaustum Deo pro patre et patria. Timebat enim ea, si ipsa mortem recusaret, ac victoria violi in patrem et patriam recideret, ac victoria accepta in cladem converteretur. Audi S. Ambrosium: «Quod in spectabilis et eruditis viris plenum miraculi est, hoc in virgine multo magnificentius, multoque illustriusprehenditur.» Et paulo post: «Nec fletus, inquit, æqualium movit puellam, læc dolor inflexit, nec gemitus retardavit, ac dies præterit, nec fellit hora. Rediit ad patrem quasi ad votum rediret, et voluntate propria emententem impulit, factique arbitratu spontaneo, ut quod erat impietatis fortuitum, fieret pietatis sacrificium.»

Porro Deus id fieri permisit, ait Serarius, gra-

vibus de causis. Prima est, ut mortis quam Christus Dominus causa nostra, non voluntate tantum ac desiderio, sed effectu etiam ac re ipsa perlaturus erat, figura esset clarissima. Secunda, ut splenderet magis Jephte fides, et summa erga Deum religio; a qua eum neque rei tam care amissio, neque posteritatis auer, neque presentis futuri temporis tam acerbum vulnus deducere potuissent. Tertia, ut similiter eximia terrimę virginitatis fides, erga Deum religio, erga patrem patriamque totam pietas et præcelsus animi magnitudo, velut speculum, in quo orbis terrarum totus posset intueri, publice staretur. Quarta, ut intelligeret mundus universus quam accurate, diligenter et immolete, quęcumque vel consilio bono, vel divino monitu ac instinctu vota essent, Deo reddi debent, etiam mille gravissime occurrerent difficultates.

37. DIMITTE ME UT DUOS MENSIBUS CIRCUMFAM MONTES, ET PLANGAM VIRGINITATEM MEAM CUM SODALIBUS MEIS, — quod scilicet virgo sine prole et bredere moriar; hoc enim illo ævo erat triste ne dedecorosum; jam autem per Christum virginitas summe laudi et glorię docetur, quasi celestis conversatio et imitatio vite Angelicę.

Flevit ergo hac filia virginitatem suam, id est, atatem suam virginalem nuptis opportunitatem, sed sterilitate ex voto patris damnatam. Hujusmodi denicales ferie (ita a nece appellate) fuere quoque apud Romanos, inquit Arias.

Formulam placentis, sive threnum filie Jephte Philo Biblię assertit hunc fuisse: «Audite, montes, threnum meum, et intundite, colles, lacrymas oculorum meorum, et testes estote, petre, in planctu anime mee. Ecco quomodo accusor, sed non in vano recipiatur anima mea. Proficiscantur verba mea in cœlis, et scribantur lacryme meę ante conspectum firmamenti, ut pater non expugnet filiam quam devovit sacrificare, ut princeps illius unigenitam audiat in sacrificio promissam. Ego autem non sum saturata thalamo meo, nec repleta sum coronis nuptiarum mearum.» Et post nonnulla: «Inclinate, arbores, ramos vestros, et plangite juventatem meam; venite, fore sylvarum, et conculate supra virginitatem meam, quoniam abscissi sunt anni mei, et tempus vite meę in tenebris inveteravit,» etc. Hęc ipse more suo.

Porro Jephte imitati sunt Gentiles. Ita enim Erichteus bellum contra Eimolphum gerens, doctus victorem se fore, si filiam victimam loco immolasset, re cum uxore communicata, filiam hostię in mortem mactavit. Ita Phitarchus in *Parallelis*. Idem ibidem, sub finem: «Pestilentia, inquit, Lacedæmonem urgente, divinitus significatum est cessaturam hæc, si pro more generosam immolarent virginem. Helena autem cum esset aliquando sorte ducta, et ornata producere, aquila devolans gladium abruptit, et in armentum deferens buelicę imposuit, quo factum

Threnum
filie
Jephte.

est ut eade virginis abstineretur. » Idem prorsus conligit Valeriae Lupercæ, quæ aræ destinata, cum aquila gladium rapuisset, et bucula euidam inieisset, Valeria, bucula mactata, rem sacram fecit, inquit Plutarchus

Cur filia Jephthæ circumvit montes? Resp.

Quæritur, cur cupit circumire montes in hoc suo planctu? Causas tres dat Arias. Prima est, « ut clamor et lamentatio in sublimi loco edita longius ac latius ad circumvicinorum aures pertingeret. Namque hæc est vocis natura et vis. » Jeremie xxxi : « Vox in Rama audita est, ploratus atque ululatus multus. » Secunda, « ut longius montium prospectus monumentum rei tam incolis, quam hospites et viatoribus frequentius repræsentaret. » Tertia, « ut e solitariis a se visis et peragratis locis pluribus, unum aliquem ubi intra claustrî parietes inclusa vitam perageret solitariam, optaret; » sed hanc causam superius confutavi et mox plenius confutabo.

Causa litteralis et proxima fuit, quod tota illa regio montosa sit. Habebat enim in Maspha, id est, in alta montis specula, ex qua in subjectos montes descenditur, ut habent Hebræi.

Vers. 39. Rabbinii dicunt eam factam religioam.

39. ET FECIT EI SICUT VOVERAT. — Rabbinii, et ex eis Lyranus, Pagninus, Vatablus tradunt scribas et sapientes Hebræorum, intellecto hoc Jephthæ voto, consultos respondisse posse mortem filie naturalæ a patre voto promissam commutari in mortem civilem, videlicet in vitam religiosam et castam; itaque factum esse; quare filiam hanc non fuisse occisam a patre, sed fecisse se Nazaream, id est, religiosam et quasi monialem. Sicut S. Bernardus occurrens reis a Præatore ob delicta suspendendis, eos liberavit, monachosque effecit dicens : Vos brevi morte vultis eos occidere, ergo longa morte mortificationis assidue in monasterio eos consumam et perimam.

Contrastantur.

Verum hæc sententia falsa est, et plane repugnat huic versui : « Fecit ei, inquit, sicut voverat. » Atqui voverat eam Deo non tantum mactare, sed et in holocaustum offerre, id est, jugulatam totam cremare et comburere in honorem Dei (hoc enim exigebat holocaustum); ergo revera eam jugulavit et cremavit. Hic est communis Patrum sensus, ut Theodoretus, S. Augustinus, Bedæ, Procopii, Ruperti, Abulensis, Hugonis Victorini, Dionysii, Serarii, Salliani, Torrielli hic, et S. Ambrosii, lib. I Offic. cap. ult., Tertulliani, lib. III Contra Marcionem, cap. iv, S. Hieronymi, epistola 34 ad Juktannum, S. Chrysostomi, hom. De Jephthæ, Origenis, tom. IX in Joannem, Nazianzenii, orat. De Machabæis, D. Thomæ, II II, Quest. LXXXVIII, art. 2, ad 2, Suarez, Lessii, Azoris et aliorum passim.

Denique Philo ait nomen hujus filie fuisse Seilam, utique æterna memoria dignum.

Vers. 40.

40. ET PLANGANT FILIAM JEPHTE. — Hebr. לרנות לתאנות, quod Septuaginta vertunt, ad plorandum; Chaldaica, ad lamentandum filiam Jephthæ; alii, ad

enarrandum; alii, ad donandum, scilicet laudem filie Jephthæ. Porro Rabbinii, Pagninus et Vatablus vertunt : ad alloquendum vel consolandum filiam Jephthæ, quod ex voto patris debeat manere in-cinupta. Putant enim ipsi mortem naturalem in civilem, sive in cælibatum fuisse commutatam, Unde quatuor diebus in anno patebat eam accessus, ait Vatablus, ut eam alloquerentur et accerserent, sicut ad moniales in claustris reclusas subinde in anno patet aditus; verum hoc jam refutavi.

Denique S. Augustinus, Quæst. XLIX, et ex eo Hugo Victorinus ostendit Jephthæ per omnia fuisse typum Christi. Nam primo, inquit, Jephthæ hebraice idem est quod janua quæ aperitur. Et sic Christus ait : « Ego sum ostium, » Joan. x, per quod patet aditus ad celum : « Ipse enim aperit, et nemo claudit, » Apocal. iii, 7.

Jephthæ typus Christi, Franco.

Secundo, fratres Jephthæ domo eiecerunt quasi filium fornicariæ : sic Christum e Synagoga sua eiecerunt Scribæ quasi violatorem legis, nec legitimum Synagoga filium.

Secundo.

Tertio, Jephthæ exulans habitavit in terra Tob, id est bonitatis, hoc est optima : sic Christus, a Judæis vita expulsus, ivit ad vitam beatam in celum.

Tertio.

Quarto, ad Jephthæ colligebantur inopes et latrones : sic ad Christum meretrices et publicani, ac inter eos latro in cruce, atque mystici prædones, qui sua penitentia et virtute vim faciunt celo, rapiuntque regnum celorum.

Quarto.

Quinto, Galaaditæ requisierunt exulem Jephthæ ut eis esset dux belli contra Ammonitæ : sic Gentiles requisierunt Christum a Judæis spretrum, ut a peccati et diaboli jugo liberarentur. Huc usque S. Augustinus.

Quinto.

Sexto, Jephthæ ante prælium votum vovit Domino : sic Christus ante passionis et mortis duelum oravit in horto, sequæ hostiam Deo devovit dicens : « Non mea voluntas, sed tua fiat. »

Sexto.

Septimo, Jephthæ immolavit filiam suam : Christus immolavit carnem et humanitatem suam.

Septimo.

Octavo, Israëlites planxerunt quotannis mortem filie Jephthæ. Sic Christiani quotannis in hebdomada sancta plangunt mortem Christi, eique threnos Jeremie lamentando decantant : tum quoque Ecclesia quasi virgo plangit suorum fidelium peccata. Audi S. Augustinum, Quæst. XLIX : « Per sex mundi ætates, tanquam per sexaginta dies, flevit sancta Virgo Ecclesia virginialia sua, quia licet virginialia, tamen fuerunt peccata deflenda, propter quæ universa ipsa virgo toto orbe diffusa quotidie dicit : Dimitte nobis debita nostra. Eosdem autem sexaginta dies duos menses maluit appellare, quantum existimo, propter duos homines, unum per quem mors, alterum per quem resurrectio mortuorum, propter quos etiam duo testamenta dicuntur. »

Octavo.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jephthæ Ephraimæ ob rebellionem et convicium cædit. Moæ, vers. 7, sexto anno sui principatus moritur, eique succedit decimus Judeæ Abesan, ac post eum undecimus Abialon, quo vita functo successit est duodecimus Abdon.

1. Ecce autem in Ephraim orta est seditio. Nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephthæ : Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam. 2. Quibus ille respondit : Disceptatio erat mihi et populo meo contra filios Ammon vehemens; vocavique vos, ut præberetis mihi auxilium et facere noluistis. 3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, et tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in prælium? 4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnavit contra Ephraim; percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat : Fugitivus est Galaad de Ephraim, et habitat in medio Ephraim et Manasse. 5. Occupaveruntque Galaaditæ vada Jordanis, per quæ Ephraim reversurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero fugiens, atque dixisset : Obsecro ut me transire permittatis; dicebant ei Galaaditæ : Numquid Ephraimæ es? quo dicente : Non sum, 6. interrogabant eum : Die ergo Sibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat : Sibboleth, eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensus jugulabatur in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo milia. 7. Judicavit itaque Jephthæ Galaaditæ Israel sex annis, et mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad. 8. Post hunc judicavit Israel Abesan de Bethlechem, 9. qui habuit triginta filios, et totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, et ejusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis judicavit Israel, 10. mortuusque est, ac sepultus in Bethlechem. 11. Cui successit Abialon Zabulonites, et judicavit Israel decem annis; 12. mortuusque est, ac sepultus in Zabulon. 13. Post hunc judicavit Israel Abdon, filius Illel, Pharathonites, 14. qui habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, et judicavit Israel octo annis; 15. mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim in monte Amalec.

Vers. 1.

1. ECCE AUTEM IN EPHRAIM ORTA EST SEDITIO, — similis illi qua idem eadem de causa murmuraverunt contra Gedeonem, cap. vii, vers. 1. Erant enim Ephraimitæ sive Ephraimæ homines arrogantes, ac se Manassensibus (qualis erat Jephthæ) superbe præferabant, uti dixi cap. vii, vers. 1.

NAM TRANSEUNTES (JORDANEM) CONTRA AQUILONEM DIXERUNT AD JEPHTE. — Ephraimitæ cum dimidia tribu Manasse habitabant cis Jordanem : hic ergo transeunt Jordanem ad alteram dimidiam tribum Manasse habitantem versus Aquilonem, puta versus montem Libanum et Hermon, ut cum Jephthæ ibidem in Maspha habitante expostularet, quod ipsos ad belli societatem non vocavit.

IGITUR INCENDEMUS DOMUM TUAM, — ac te in ea. Hebræa enim et Septuaginta addunt tecum vel super te.

3. POSUI ANIMAM MEAM IN MANIBUS MEIS, — hoc est

exposui vitam meam periculo et discrimini in pugna ancipiti contra Ammonitæ, q. d. Ego vobis ad belli aleam vocatis, sed periculum detrectantibus, illud solus pro vobis subvivi, illudque a vobis et toto Israele victor depuli. Mihi ergo non obstrepere, sed gratias agere debetis. Sic Job ait, cap. xli, vers. 14 : « Animam meam porto in manibus meis. » Et David : « Anima mea in manibus meis semper, » Psalm. cxviii, 49. « Et posui animam meam in manu mea, » I Reg. xxvii, 21. Qui enim aurum, oleum, vinum similem rem pretiosam non recondit ut servet, sed in manu portat, certo periculo, ne illa ei eripiantur, vel in terram cadat et dilabatur, eandem exponit.

4. FUGITIVUS EST GALAAD DE EPHRAIM; ET HABITAT IN MOUNTA EPHRAIM ET MANASSE. — Hæc est vis et si-

Vers. 8.

Vers. 4.

gnificatio hujus convicii, *q. d.* Tu, o Jephthe, æque ac tui Manassens trans Jordanem in Galaadite habitans, es homo ignobilis et vilis, quia quasi spurcius et domo patris ejectus fugisti in Galaad, æque ac tui Manassens exclusi a communi habitatione tribus Ephraim et dimidiæ tribus Manasse, commorantium cis Jordanem eum cæteris omnibus tribubus Israel: quare ab illis videmini quasi expulsi et rejecti tanquam fugitivi, in extremitatem et angulum istum Galaaditis trans Jordanem retrusi, velut indigni qui cum cæteris tribubus in terris Jordanem promissa habitetis, *q. d.* Vos estis meri miserique Galaadite; vos estis quisquillia Israelis; vos estis fax Ephraim et Manasse cis Jordanem habitantis: quare esto jactetis vos in medio duarum harum nobilissimarum tribuum habitare et ad eas pertinere, eo quod juxta eas habitetis, tamen revera esis earum rejectamentum, quia non inter eas, sed quasi fugitivi ab eis expulsi habitatis in Galaad semota, quasi in extremo terre promissæ termino, talesque ab Ephraimitis et cæteris Manassensibus cis Jordanem habemini et aestimamini. *Secundo*, proprie: « Fugitivus est Galaad de Ephraim, » *q. d.* Nos Ephraimitas subito et inopinato invadentes vastantesque Galaaditem, fugerunt e pagis ad suas urbes Galaadite. Fugitivi ergo sunt, nec nobis resistere valent vel audent. Ita ipsi superbe. Verum mox vires suas colligentes Galaadite ostenderunt se non esse fugitivos, sed ipsos Ephraimitas ceciderunt, et fugere compulerunt. Vide hic petulantiam et damna lingue intemperantis. Ob hoc enim verbum et convicium cæsa sunt ex Ephraim a Jephthe duo et quadraginta millia, vers. 6.

Vers. 5. 8. NUMQUID EPHRAITHÆUS ES? — hoc est oriundus ex tribu Ephraim, quæ nobis hanc litem et pugnam movit.

Vers. 6. 6. DIC ERGO SIBBOLETH, etc., QUI RESPONDEAT SIBBOLETH. — Galaadite fugientes Ephraithæos hostes persecuti, cum illi se Ephraithæos negarent, ne ab eis occiderentur, veritatem explorant per pronuntiationem vocis *Sibboleth*. Ephraithæi enim *Sibboleth* aspirate pronuntiare nequibant, sed pro ea leniter et quasi blæse sibilando dicebant *Sibboleth*; nimirum non valentes pronuntiare litteram *schin*, sed pro ea dicentes *sin*, indeque agnoscebantur esse Ephraithæi et hostes, ideoque jugulabantur. Simili prorsus modo in pronuntiatione ejusdem aspiratonis, Flandri explorant an quis Gallus sit necne: Pronuntia, inquam, *acht en tahtendich* (id est 88). Galli enim, aspira-

tionem *ch* efferre non valentes, dicunt leniter *act en tactendic*, indeque Galli esse dignoscuntur.

QUOD INTERPRETATUR SPICA. — Potest quoque *Sibboleth* verti *fluminis fluxus, alevus vel inundatio*, uti vertunt Pagninus, Vatablus et alii, idque apposite ad locum. Fiebat enim hoc examen Ephraithæorum ad vada fluxumque Jordanis, quasi inde e re presenti hoc nomen præ aliis, velut nationis et gentis indicium tesseramque acceperint.

Septuaginta vertunt: *Dicite jam spica tesseram*, id est pronuntiate tesseram, scilicet vocem *Sibboleth*, id est *spica*. Milites enim habent suam tesseram noctu, ex qua cognoscant an quis amicus sit an hostis; amici enim illum norunt, hostes eandem ignorant.

7. SEPULTUS IN CIVITATE SUA GALAAD, — hoc est in Maspha, quæ erat civitas Galaaditis regionis, patet ex Hebræo; in eo enim Galaad est gentivi casus. Ita Serarius et alii.

8. ABESAN DE BETHLEHEM. — Maldonatus in cap. II vers. 1. *Matth.* vers. 1. accipit Bethlehem, quæ erat in tribu Zabulon; ideoque censet Abesan fuisse Zabulonitam: sed alii passim accipiunt Bethlehem, quæ est in tribu Juda, asseruntque ex ea oriundum fuisse Abesan. Porro Rabbinii conjecant Abesan esse Booz maritum Ruth; sed non probant, esto temporum series fere consentiat.

11. CUI SUCCESSIT AHIALON. — Septuaginta, *Ellon*, vers. 11. Miram est hunc omitti ab Eusebio in *Chronica*. Tempore Ahialon eversa a Græcis est Troja, occisus Priamus, Aneas fugit in Latium, ibique regnavit; cum ante eum ibidem regnassent Janus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus annis 130. Enase successit Ascanius, et post eum alii, a quibus tandem prognati Romulus et Remus Romam condiderunt tempora Achaz regis Juda. Tunc etiam contigere errores Ulyssis, gesta Pyladis et Orestis cætorumque Trojanorum et Græcorum principum, qui post Trojæ excidium florere, vel floruisse a Poëtis finguntur. Ita Eusebius, Bellarminus, Saliarius, Tornius et alii in *Chron.*

13. ABDON FILIUS ILLEI PHARATHONIES. — Hinc patet Abdon fuisse e tribu Ephraim; in hæc enim erat Pharathon, ut patet vers. 13, et ex Josepho, lib. XIII *Antiq.*, qui et adit sepulcrum ejus fuisse splendidum.

15. IN MONTE AMALEE. — Mons hic, ait Abulensis, nominatus fuit Amalee, sive a viro, cujus nomen proprium erat Amalee, cujus hic mons fuerit, ut vult Dionysius, sive quod olim ab Amalecitas pertinuerit.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nova Hebræorum idololatria nova Philistinorum oppressione a Deo castigatur. Quare Angelus matri et patri Manue prænnuntiat ortum Samsonis, qui eos liberet, jubetque eum feri Nazaræum. Mox Manue, vers. 14, immolat hædum, in cuius flamma Angelus in calum rediit. Denique, vers. 24, nascitur Samson, et Spiritu Dei imbuitur, fitque decimus tertius Israelis iudex et vindex.

1. Rursumque filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manus Philistinorum quadraginta annis. 2. Erat autem quidam vir de Saraa, et de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem. 3. Cui apparuit Angelus Domini et dixit ad eam: Sterilis es et absque liberis; sed concipies et paries filium: 4. cave ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas, 5. quia concipies et paries filium, cujus non tanget caput novacula; erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua, et ex matris utero, et ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum. 6. Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cum interrogassem quis esset, et unde venisset, et quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere; 7. sed hoc respondit: Ecce concipies et paries filium; cave ne vinum bibas, nec siceram, et ne aliquo vescaris immundo; erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia sua, ex utero matris suæ usque ad diem mortis suæ. 8. Orauit itaque Manue Dominum, et ait: Obsecro, Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum et doceat nos quid debeamus facere de puero qui nasciturus est. 9. Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, et apparuit rursum Angelus Dei uxori ejus sedenti in agro; Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quæ cum vidisset Angelum, 10. festinavit et cucurrit ad virum suum; et nuntiavitque ei dicens: Ecce apparuit mihi vir quem ante videram. 11. Qui surrexit, et secutus est uxorem suam; veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. 12. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? aut a quo se observare debebit? 13. Dixitque Angelus Domini ad Manue: Ab omnibus quæ locutus sum uxori tuæ absteat se; 14. et quidquid ex vinea nascitur, non comedat; vinum et siceram non bibat, nullo vescatur immundo; et quod ei præcepi, impleat, atque custodiat. 15. Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, et faciamus tibi hædum de capris. 16. Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos; si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quod Angelus Domini esset. 17. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut si sermo tuus fuerit expletus honoremus te? 18. Cui ille respondit: Cur quæris nomen meum quod est mirabile? 19. Tulit itaque Manue hædum de capris, et libamenta, et posuit super petram, offerens Domino qui facit mirabilia; ipse autem et uxor ejus intuebantur. 20. Cumque ascenderet flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cum vidisset Manue et uxor ejus, proni ceciderunt in terram. 21. et ultra eis non apparuit Angelus Domini. Statimque intellexit Manue Angelum Domini esse, 22. et dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. 23. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset. 24. Peperit itaque filium, et vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, et benedixit ei Dominus: 25. Cœpitque spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa et Esthaol.

Vers. 1. 4. TRADIDIT EOS IN MANUS PHILISTINORUM QUADRAGINTA ANNIS. — Hos quadraginta ut et ceteros servitutis Hebræorum annos, ab annis Judicum separant Meliorum Canus et Serarius. Verum in illis istos includi ostendi cap. III, idem liquet ex hoc cap. et sequenti, ubi narratur quod tempore Samsonis Judicis Philistæi oppresserint Hebræos. Ergo cum actis Samsonis concurrunt, in iisque includuntur anni oppressionis Hebræorum. Licet enim Samson in vita septius Philisteos ceciderit; non tamen eorum jugum ab Hebræis prorsus abtulit nisi in morte, cum principes eorum se cum ruina domus occidit et sepelivit. Unde Angelus signatur de eo hic ait vers. 3 : « Incipiet liberare Israel de manu Philistinorum. » Et rursum cap. XY, vers. 20, de eo dicitur : « Judicavitque Israel in diebus Philistinim (quibus scilicet Philistinim dominabantur Israel) viginti annis. »

Ex dictis liquet hos 40 annos cepisse viginti annis antequam Samson esset Judex, ac durasse per 20 annos, quibus Samson fuit Judex, atque finire in ejus morte. Moriens enim secum oppressit omnes Philistinorum principes cum tribus Philistinorum millibus : quare tunc plane vires eorum infregit, ac jugum eorum ab Israele abstulit. Ceperunt ergo hi 40 servitutis anni anno sexto Abesan : ac sequenti anno septimo ejusdem natus est Samson; nam post ceptam, imo propter ceptam servitutem natum esse Samsonem liquet ex verbis Angeli, vers. 3 : « Ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum. » Ergo Samson factus est Judex anno decimo nono servitutis, ac viginti annis fuit Judex : quare mortuus est anno ætatis 39, qui servitutis Hebræorum fuit quadragesimus et ultimus. Ita Salianus, Tornellus et alii, licet Serarius Samsoni det annos vite duntaxat 34 vel 33, scilicet totidem quod vixit Christus, cujus ipse erat figura et typus.

Quare minus vere Eusebius in Chron., Lyranus, Abulensis et Genebrardus, hos 40 annos ita numerant, ut ceperint cum principatu Samsonis, ac toto ejus tempore durarint per 20 annos, atque deinde per alios viginti annos durarint sub Heli Pontifice et Judice, qui Samsoni successit. Nam, ut dixi, hi quadragesima anni ceperunt ante natiuitatem Samsonis. Ideo enim ipse natus est ut servitutum hanc exiret. Adde annos vite ejus 19 exactos antequam ipse fieret Judex, et 20 quibus fuit Judex, habebis annos 40 servitutis, quos querimus.

1. DE STIRPE DAN. — Hæc enim tribus contentim erat Philistæis inuvasibus, ideoque prima eorum rapina sentiebatur : quare ex ea a Deo electus fuit Judex et vindex Samson : fuit ergo ipse Danita. Unde de eo vaticinans Jacob, Genes. cap. XLIX, vers. 17, ait : « Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita mordens unguas equi, ut cadat ascensor ejus retro. » Vide ibi dicta.

MANUS. — Hic fuit pater Samsonis Judicis, ad

hoc a Deo electus ob suam et uxoriam virtutem, religionem et pietatem; unde meruit cum Angelo colloqui, atque ex sterilis uxore hunc filium Israelis liberatorem virtute divina procreare. Sic Valerius alii Prophete virique magni nati sunt ex parvitas sterilibus, ut Isaac, Joseph, Samuel, Johannes Baptista, etc., ut ostenderetur eos a Deo datos mundo ad ipsius salutem; ac essent typus Christi: ex Virgine nascituri : quare hi non tam parentum quam Dei fuerunt proles et filii. Hinc Manue hebraice מַנוַח Manoach, idem est quod Nouch, sive Noe, id est requies : sicut enim Noe requiem dedit mundo ab universali cataclysmo sive diluvio, juxta illud Genes. VI, 29 : « Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus. » Sic Manue per Samsonem filium consolatus est Israel, dans ei quietem a vexatione Philistinorum. Ex nomine ergo videtur Manue fuisse vir quietus, placidus, bonus et benignus. Audi Josephum, lib. V, cap. X : « Manoches quidam vir inter Danitas optimus, et patrie suæ sine controversia princeps, uxorem habuit eximia pulchritudine suspiciendam supra omnes ejus ætatis feminas : ex qua cum nihil liberorum susceperet, ægre ferens orbitalatem in suburbanum suum, quod erat in campo magno, cum uxore ventilians, crebris precibus sollicitabat Deum ut daret sibi liberos. » Falsum ergo est, quod idem subdit, Manue fuisse uxoris suæ valde zelotypum.

Et S. Ambrosius, *epist.* 4 : « Pater, ait, illi (Samsoni) erat de tribu Dan, timens Deum, haud ignobili genitus loco, præstans cæteris. Mater vero sterilis, sed virtutibus animi haud infelicissima, que proprie hospitio mentis recipere meruit visionem Angeli. » R. Abraham, in lib. *Iehasin*, ait nomen matris fuisse *Hatselt Cophanith*, eamque prognatam ex tribu Juda.

4. CAVE ERGO NE BIBAS VINUM AC SICERAM. — *id. ibid.* est omne quod inebriare potest. Causam subdit :

3. QUIA CONCIPIES ET PARIES FILIUM, CUIUS NON TANGET CAPUT NOVACULA; ERIT ENIM NAZAREUS (id est, separatus et consecratus) DEI AB INFANTIA SUA ET EX MATRIS UTERO, ET IPSE INCIPIT LIBERARE ISRAEL. — *g. d.* Deus destinat Samsonem filium ex te nasciturum liberatorem Israelis, ideoque vult jubetque eum esse Nazareum, id est, sibi dicatum ab utero per omnem vitam : quare pariter jubet tibi, que es mater ejus futura, ut vino et sicera abstineas quamdiu eum utero gestabis, et jam natum lactabis ; ne scilicet ipsum alas et lactes, inficiasque vino et sicera a te hausto, cum velit ipsum esse Nazareum, qui his omnino abstinere debet. Vide dicta *Numer.* VI. Samson ergo fuit Nazareus per omnem vitam, mater vero ejus non fuit Nazarea; sed tantum vino et sicera abstinere debuit toto tempore conceptionis et lactationis ejus, ac Nazareatum ejus infringeret. « Samuel et Samson, inquit S. Hieronymus, lib. II *Contra Iovin.*, vinum et siceram non bibant. Erant

enim filii reppromissionis, et per abstinentiam jejuniumque concepti. » S. Basiliius, *hom. De Jejunio* : « Quid fortissimum Samsonem inexpugnabilem reddidit? Nonne jejunium, per quod in matris utero conceptus est? Jejunium concepit, jejunium nutriti, jejunium fortem effecit : quod sane Angelus matri precepit, monens, quæcumque ex vite procederent, ne attingeret, non vinum, non siceram biberet. »

CUIUS NON TANGET CAPUT NOVACULA. — Dices : id non videtur verum ; nam Dalila totondit capillos Samsonis mariti sui. Respondeo, hoc fecit Samsoni dormienti et invito fraudulenter et hostiliter, ut cum capillis eoque ac viribus spoliatum proderet et traderet Philistæis : hic autem jubet Angelus, ut nec Samson, nec parentes tondeant vel radant caput Samsonis, eo quod Deus velit eum esse Nazareum, cujus consecratio et sanctitas consistebat in coma integra et intonsa. Mandatum ergo hoc est rei faciende, non oraculum rei futurae. Causa fuit, quod proluxi capilli signum sint pulchritudinis, majestatis, venerationis, terroris, austeritatis, consecrationis, uti hic in Samsonem videtur.

ERIT ENIM NAZAREUS DEI AB INFANTIA SUA, ET EX MATRIS UTERO. — Hinc nonnulli putant Samsonem fuisse sanctificatum in utero. Nazareus enim idem est quod separatus et consecratus Deo. Sed perperam. Nam jubetur Samson esse Nazareus ab utero, ita ut in utero non sugat succum ex vino et sicera a matre haustum, ac proinde ut mater sis ablineat, ut hac ratione Deo dicitur quasi Nazareus legis veteris, non autem sanctificatur in utero. Fuit ergo Samson Nazareus, hoc est primo, separatus a cæteris Judæis ; secundo, coronatus coma sua ; tertio, consecratus Deo : unde fuit typus Christi et Religiosorum novi Testamenti, uti fuso ostendit Hieronymus Platus, lib. II *De Bono stultus religiosi*, cap. XIX. Tropologicè discant hic parentes filios quos a Deo acceperunt ipsi redere : « Fidens, ait ad *Letam* S. Hieronymus, loquor acceptorum te filios, que primum factum Domino reddidisti. Ista sunt primogenita, que offeruntur in lege. Sic natus est Samuel ; sic ortus Samson est ; sic Joannes Baptista ad introitum Marie exultat et lætatur. »

Et (*id est, quia*) IPSE INCIPIT LIBERARE ISRAEL DE MANU PHILISTINORUM. — Ideo volo eum esse Nazareum, id est mihi dicatum, quia per eum quasi meum volo liberare Israel a servitute Philistinorum. Hinc discite abstinentiam a vino et sicera facere, homines non tantum sanctos, sed et sanos et robustos, uti fect Samsonem ; hic enim robur suum hausit a Nazareate, cujus præcipua lex erat abstinere vino, et alere comam. Quocirca Samson fuit typus Christi, de quo scriptum est : « Quoniam Nazareus vocabitur. » Unde et Christi ortus ab Angelo Gabriele fuit præannuntius, sicut et ortus Samsonis. Nota *incipit*, quia plene et perfecte Samson in vita non liberavit Israelitas, sed

tantum inchoate. Nam non uno prelio Philistæos plane prostravit, uti fecere illi Judices, sed pluribus miculis cladibus eos cecidit et debilitavit, donec in morte principes eorum secum ruina domus oppressit ; tunc enim plane videtur eos enervasse, sed ita ut paulo post, resumtis viribus, rursus sub Samuele Hebræos affligeret.

¶ VIR DEI VENIT AD ME. — Nesciebat esse Angelum, sed putabat esse Prophetam. Porro, sicut Angelus hic primo apparuit matri Samsonis, deinde patri ; sic Gabriel Archangelus primo apparuit B. Virgini, nuntians ei Verbi incarnationem, utpote quæ virgo paritura erat, deinde Josepho ejus conjugi.

QUEN CUM INTERROGASSEM. — Chaldaea et Recentiores contrarie vertunt, non interrogavi eum, qui legitur *M 10* per *Aleph*, id est non. Noster autem melius cum Septuaginta legit *17* lo per *vau*, idque notatur in margine, quod Hebræi vocant *keri ukhit*, id est lectio et scriptio, scilicet differens et diversa. Nam matrem interrogasse Angelum de nomine patet ex eo quod subdit : « Nescit mihi dicere. »

16. FACIAMS TIBI HEDUM DE CAPRIS. — progentium, id est, *hædem* caprarum tenerum et juvenculum. *Tefacianus* est ambiguum : significat enim et citos epulasque parare, et sacris operari, sive hostium deo cadere et incendiare. Quare Manue per *facianus* explorare volebat, quis esset qui secum loquebatur, homo an Deus, vel Angelus Dei. Si enim permitteret sibi sacrificium offerri, certum erat ipsum esse Deum ; sin id abnueret, et cibum tantum sibi apponi cuperet, certum erat eum esse hominem. Unde Angelus utrumque recusans respondit : « Si me cogis, » invitando et arguendo, « non comedam panes tuos, » quia sum Angelus, qui cibo non visibili, sed invisibili vescor, ut aiebat Raphael, *Tobias* cap. XII, vers. 19 : « Si autem vis holocaustum facere, offer illud Deo, » non mihi, qui Dei sum Angelus.

18. CUR QUÆRIS NOMEN MEUM, QUOD EST MIRABILE? — Hebræum מֵימִי *peh*, quod est *mirabile* significat, et *arcanum*, ut vertit Chaldaeus.

Nonnulli putant nomen Angeli hujus fuisse *Pele*, id est Admirabilis. Verum falsissimum: Angelus enim recusat nomen suum edicere, eo quod sit admirabile et dictum ineffabile. Ita Noster, Septuaginta et alii.

Porro S. Augustinus hic, *Quæst.* LII, LIII, LIV, opinatur Angelum hunc dictum *Pele*, hoc est admirabilem esse Christum. Hic enim est « magni consilii Angelus, » ut vertunt Septuaginta, *Isaie* cap. IX, vers. 6, ideoque « Admirabilis, » ut ait ibidem *Isaia* : hinc in flamma cum veltima sacrificii ascendit in cælum, quia significabat Christum hominem factum non accepturum sacrificium, sed ipsum fore victimam et sacrificium. Verum certum est Angelum hunc proprie fuisse Angelum, typice autem representasse Christum. Unde et in *Pele* additur *Iod*, diciturque *Peli*, ut

Scriptura Nazareus filius

significatur Christi nomen fore *Jesus*, cujus prima litera est *iod*, ait Leo Castrius in *Isaa* cap. ix.

Quæres, cur Angelus hic ait suum nomen esse *Pele*, id est Admirabile? Respondeo *primo*, quia Angeli cum sint puri spiritus, non habent nomina vocalia et corporalia, sed mentalia et spiritalia, quæ homini sunt inæcognita et nova, ideoque admirabilia. Loquuntur enim Angeli sibi invicem, et se mutuo compellant appellanteque per signa spiritalia; puta per conceptus mentis, quos ei cui loqui volunt ostendunt et patefaciunt. Quare Angeli, dum apparent et nomina assumunt, ut vocentur Michael, Gabriel, Raphael, non ea assumunt quasi ea sint ipsis propria, quibus in cœlo vocentur et compelluntur, sed ut per ea innotescant hominibus, eisque suggerant nomen, quo ab eis vocari et invocari possint. Hinc Raphael vocatur quasi medicus Dei, quia Tobiam curavit a cæcitate; Gabriel quasi fortitudo Dei, quia pro populo Dei fortiter pugnavit, *Daniel*. x.

Secundo, nomen Angeli est admirabile significatione, quia significat Angeli naturam ac dotes, præsertim gratiæ et gloriæ, quæ hominum captum superant, ideoque eis sunt admirabilia.

Tertio, nomen Angeli huius fuit admirabile efficaçitate, quia ipse efficax fuit in operando magna, stupenda et admirabilia: unde explicans subdit, « qui facit mirabilia. » Angelus enim hic miravi et quasi miraculo ex petra clicuit ignem, quo hædus Manue Deo sacrificaretur. Rursum mira nuntiavit de Samsone ex sterili matre nascituro, quodque ipse futurus esset Nazareus, ideoque iudex et vindex Israelis; ipse quoque admirandam istam fortitudinem procuravit Samsoni ad potrandam operi heroica, quæ mox audimus. Demique ipse in flamma illesus ascendit in cœlum, et corpore suo in elementa (e quibus illud compegerat et assumpterat) resolutus evanuit, quæ omnia Manue et uxori eius erant admiranda.

Quarto, nomen Angeli fuit admirabile representatione. Angelus enim hic *primo* representabat Deum, cujus erat nuntius; sicut legatus representat personam sui principis a quo mittitur. Deus autem, deique nomen est admirabile, utpote significans admirabilem ejus deitatem, virtutem, potentiam et gloriam, juxta illud *Psal*. viii, 1: « Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! » Mirabilis enim est, omnemque Angelorum et hominum intellectum superat Dei essentialis, majestas, sapientia, bonitas, operatio ceteraque ejus attributa, utpote immensa et infinita.

Secundo, Angelus hic representat Christum, cujus admirabilis fuit incarnatio, natiuitas, vita, sanctitas, doctrina, opera, miracula, mors, resurrectio, ascensio, Missio Spiritus Sancti, qui proinde admiranda per Apostolos operatus est, adeoque totum mundum ad se convertit, ac in dies per tales suos similia operatur. Quare qui magna et mira ad Dei gloriam animo destinat, invocet

Angelum « *Pele*, » invocet Christum, cujus nomen est « *Admirabilis*, » ut per se videbitur magna et mirabilia. Ita S. Augustinus. *Opus dicta Isaa* ix, 6. Hinc et B. Virgo, Christi genitrix, vocatur et invocatur a fidelibus « *Mater admirabilis*, » hæcque titulus ipsi est gratissimus, ut ipsam eisdem viro sancto revelavit: quia ipsa fuit mater et virgo, mater Dei et hominis, mater Creatoris, adeoque mater sui Patris, quia genuit eum a quo genita est, etc. Quæ omnia sunt stupenda et admirabilia.

Porro David Chytraus opinatur quod a *Pele* dicta sit *Pallas* dea sapientiæ apud Gentiles. « A. Peli, inquit, Græcorum Palladem deam sapientiæ et doctrinæ, ex cerebro Jovis natam, nomen neceperisse magis consentaneum est, quam a *Pele* seu vibranda hasta. Non enim dicitur tum est doctrinam Ecclesie de Filio Dei, æternæ sapientiæ, ex Iehove mente ab æterno genita, et caput Gorgonis seu draconis diaboli a se contrivitum ostentans, *Coloss.* ii, ab Ethnicis depravatam, et in Palladis idolum conversam esse. » Verum hæc nova Novatoris sunt commenta, si non figmenta: esto enim res in se non sit absona, nomen tamen dissonat: a *Peli* enim dicenda fuisset *Pelia*, non *Pallas*.

Denique probabiliter opinatur Serarius hæc Angelum *Pele*, id est Admirabilem, fuisse S. Michaelem (hic enim olim erat protector Synagoge Hebræorum, cui præfuit Samsone, sicut nunc est Ecclesie Christianorum), qui cum superbo Luciferi confligens, Dei majestatem et nomen admirans, humiliter dixit *מי כמי על*, id est, quæ sicut Deus? ideoque eum cœlo deturbans ejus locum occupavit, sua humilitate factus omnium Angelorum princeps, sicut Lucifer sua superbia factus est demonum caput, et imus in inferno, præ tantum Angelorum, sed et hominum. Audi Serarium docentem Michaelis nomen et invocationem mire valere contra omnes tentationes. Age, inquit, proponatur tibi flagilium quodlibet, statimque animo succurrat, Deum illud velare. Numquid tu illud admittes? Nonne te ab eo statim hæc abducet cogitatio: « Quis sicut Deus? » Titillet te voluptas et illicebra qualibet. At a quis sicut Deus? » Terreat te potens ac formidabilis quispiam. At a quis sicut Deus? » Tibi parentes, propinqui, et sodales cordi sint. At a quis sicut Deus? » in omnibus denique peccatorum occasionibus, invitamentis ac lenociniis prodest semper plurimum Michaelis nomen, id est « *Dei* » prohibentis, benignitate tanta nos prosequentis, premnia æterna promittentis, gehennam perpetuum minitantis, omnia semper et ubique intuentis, omnium ab omnibus rationem repositentis, comparatio cum fructu et delectatione, quæ inanis et fallax et peccato queritur; et cum quolibet, aut demone aut homine nos ad ambitionem, superbiam, iracundiam, vindictam, ebrietatem, aliunde quodcumque scelus aut flagitium hortante et pellicente.

19. TELIT ITAQUE MANUE HÆDUS DE CAPRIS, — id est hælum tenerum, adhuc lactentem et sugentem ubera capræ matris suæ (hoc enim significat *de capris*) eumque mactavit, excoxiavit, coxit, et ad Angelum attulit, ut is si Propheta esset inde comederet; sin esset Angelus, Deo offerret, ut ipse dixerat vers. 13.

Et LIBAMENTA. — Hebraice מִנְחָה *Mincha* (quod alludit ad nomen *Manoach*, id est Manue: omnes enim utrobique littere sunt eadem: Manue enim hic obtulit Deo *Mincha*), id est vinum, oleum, panem vel farina, quæ homini in convivio, æque ac Deo in sacrificio libari, id est ad cornu altaris effundi vel cremari solebant.

ET POSUIT SUPER PETRAM, OFFERENS DEO QUI FACIT MIRABILIA. — « Offersis, » non tam per se, quam per Angelum. Angelus enim hic functus est officio sacerdotis, et sacrificavit dum ignem e petra clicuit, quo hædi caro Deo sacrificaretur et combureretur. Unde Vatablus et Rablini pro qui facit mirabilia, vertunt mirificavit facere, scilicet Angelus, hoc est fecit miraculum, quia ex petra clicuit ignem. Manue vero fuit quasi ejus minister et diaconus, dum hælum mactavit, coxit et cum libamentis in petra posuit, ut ab Angelo Deo cremarentur. Unde sequitur:

ISEM ATTEM ET UXOR EJUS INTUBERANT. — Simile prorsus fecit Angelus cum Gedsone, carnes ab eo allatas et petra impositas miraculoso igne a se producto consumens, Deoque sacrificans, uti antiquiss. cap. vi. Deo enim dispensante non tantum Angelus, sed et Manue laicus ex tribu Dan, non Levi, sacrificare poterat, etiam extra tabernaculum.

20. CUMQUE ASCENDERET FLAMMA ALTARIS (ab Angelo e petra, quæ erat hic loco altaris, tactu buculi sive scorpionis, quem manu gerebat, clicuit ad comburendum holocaustum) IN COELEM, ANGELES DOMINI PARTER IN FLAMMA ASCENDIT, — ut se non hominem Prophetam, sed Angelum esse ostenderet, ideoque a flamma illesum in cœlum e quo venerat, redire, seqe mystice representare Christum, qui immolans se in ara crucis per flammam tum amoris, tum doloris, tertio die a morte surrecturus, et quadagesimo die in cœlum gloriose est ascensus. Ita S. Augustinus. Rursum quod ipse in sacrificio Eucharistie per flammam charitatis jugiter incurtente immolandus et manducandus foret sub speciebus panis et vini, sed ita ut speciebus in stomacho consumptis, ipse vivus et illesus evanescat, et in cœlum quasi ascendat. Unde S. Andreas Apostolus ad *Ægeam Tyrannum*: « Ego, inquit, omnipotenti Deo, qui unus et verus est, immolo quotidie non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari, cujus carnem postquam omnis populus credentium manducaverit, Agnus qui sacrificatus est, integer perseverat et vivus. »

22. MORTE HORREDA, QUIA VIDIMUS DEUM, — id est Angelum Domini, ut processit. Angelus enim

representabat Dominum, sicut legatus representat principem a quo mittitur; videbant ergo Deum in Angelo, vel certe Angelum esse Deum putabant, ait S. Augustinus. Hærens enim Elohim et Angelum et Deum significat. Porro illo ævo communis hominum sensus et timor (licet inanis et vacuus), erat eum qui vidisset Deum vel Angelum, illico moriturum, ob causas quas recensui capite vi, vers. 22.

21. ET VOCAVIT NOMEN EJUS SAMSON. — « Vocavit, » scilicet mater pariens, ut patet ex Hebræo, sed inspirata a Deo; nam Samsoni nomen hoc inditum fuisse a Deo docet S. Chrysostomus homil. 18 in *Joan.* Samson Hebraice idem est quod *Sol lætitia*, מְנוּחָה *scemes*, id est *sol*, et שֶׁשֶׁן *sason*, id est *gaudium, lætitia*; vel potius *Samson*, id est *porcus sol, solivagus, solitulus*. Est enim nomen diminutivum a *Scemes*, id est *sol*, sicut ab *יִשְׁרָאֵל* *israhel*, id est *vir*, diminutive dicitur אִרְיָאֵן *israon*, id est *eriuaculus*, et a שַׁבָּת *sabat*, שַׁבְּוֹת *sabbathon*, id est *sabbatum*, hoc est parvum sabbatum. Vocavit ergo filium *Samson*, id est *solivagum*, ut hoc nomen quasi omnia qualis futurus esset indicaret, q. d. Israeli in tenebris luctus et mœroris ob servitutum et oppressionem Philistinorum constituto Deus ori fecit novum solem, puta *Samsonem*, qui sua virtute et fortitudine has tenebras dissipat, et quæ nos libertatis, lætitiae et sollicitatis luce perfundat et recreet. Hinc *Samson* fuit typus Christi, qui est *sol justitie*, juxta illud *Zacharia*: « Visitavit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. » *Luce*. i. Et illud *Malach.* iv, 2: « Orietur vobis timentibus nomen meum *sol justitiæ* et sanitas in pennis ejus. » Et *Isaia*, cap. ix, 2, ac ex eo *Matthæus*, cap. iv: « Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam; et sedentibus in regione umbre mortis lux orta est eis. » Ita S. Augustinus, Beda, Alia, Serarius et alii. Porro Arias: *Samson*, ait, idem est quod *sol dicens, vastans et populans*, scilicet Philisteos; מְנוּחָה *scemam* enim est diruere, populari. Denique *Talmudici* in *Sala*, cap. i, assignunt *Samsonem* a Deo nominatum, illam sigillatam *Psal.* lxxxiii, vers. 12, vocari *scemes* et *magnum*, id est *sollem et scutum*. Nam liquet *Samsonem* etiam in generatione temporeque suo fuisse Israeli seutum.

Sic *CYRUS* fuit *sol Persidis*, ut ostendi *Isaie* xli, 1. Et S. *Columbani* matri visum est se parere solem, cum ex eo esset gravidæ.

Chaldaice vero *Samson* idem est quod *ministerium* vel *minister*, scilicet *Dei*, ad magna miracula opera patrandum: *scemes* enim est *ministrare*, ait *Pagninus*.

ET BENDIXIT EI DOMINUS, — suis bonis et donis eum cumulando, ac præsertim heroica animi et corporis fortitudine eum donando, ut quotidie in ea cresceret ad Philisteos profligandos.

23. CORPUSQUE SPIRITUS DOMINI ESSE CUM EO IN CASTRIS DAN INTER SARAA ET ESTHAEOL, — Id est, in

Angeli hic ait: etc.

vers. 22.

ioco qui postea, cap. XVIII, vers. 12, ab eventu vocatus est castra Dan, situsque erat inter Saraa et Esthaol; nam Hebraei tunc non habebant castra, utpote oppressi a Philistaeis. Hebraea est, *cepit spiritus Dei*, *לְפָאֵסוֹ* *lepauaso*, id est, per vires eum agitare, excitare et impellere, scilicet ad ardua audenda et molienda. Unde deinceps quotiescumque narratur Samson aliquid eximium aggredi, praemittitur: « Spiritus Domini irruit in Samson. » Hinc notat S. Ambrosius in illud Luc. 1, 17: « Ipse praebit in spiritu et virtute Eliae, » haec duo, scilicet spiritum et virtutem sive fortitudinem semper esse conjuncta. Nam omnis fortitudo tam ad ardua agendum et aggrediendum, quam ad dura patiendum, est a spiritu, quem nobis aspirat Spiritus Sanctus. Ille ergo assidue nobis invocandus est. Sic Joannes Baptista dicitur habuisse spiritum et virtutem Eliae; et Gabriel dixit B. Virgini: « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, » Luc. 1; et Christus Apostolis, Act. 1, ait: « Accipietis virtutem Spiritus Sancti supervenientis in vos. » Ubi videt semper virtutem jungi et tribui Spiritui Sancto. Quocirca Septuaginta hoc loco vertunt: *Capit eum eo spiritus proficiat*, eum comitari, et quasi pedagogus deducere, atque ad actus heroicis exstimulare. Chaldaea: *Manavit spiritus fortitudinis a Domino ad roborandum eum*. R. Badaeus: « Incepit prophetia illi venire vice prima. » Idem rursus sic: « Cepit prophetiae spiritus eum pulsare, et quasi tintinnum ei facere, quasi ante ipsum aliquid foret tintinnabulum. » Cajetanus: « Capit eum spiritus agitare signo aliquo sensibili, quod tamen quale fuerit scriptum non est. » Arias: « Cepit spiritus Domini impellere eum, ita scilicet ut feliciorum temporum fortasse memor, et presentium pertesus, animo divinitus excitato de Israelitarum rerum correctione et restitutione, deque hostium damno et labefactione cogitare coepit. » Denique audi S. Ambrosium, epist. 24 ad Vigilium: « Cum diuturna injuria longae subjectionis aeta essent depressa Hebraeorum pectora, ut nullus virili ingenio ad libertatem animos tollere aude-ret, ortus est illis Samson divino oraculo praedestitatus, magnus vir, nec in pluribus numerandus

sed in paucis prestantissimus, et quod sine ulla controversia sit, viribus corporis omnium facile primus; eoque ingenti admiratione nobis spectandus a principio, non illa quae temperantiae et sobrietatis jam inde a pueritia vini abstemium preclara insignia dedit, nec illa quae intonso capite Nazareus sacra diu servavit custodia; sed ab adolescentia, quae in aliis etas mollior in hoc egregia atque supra humanum modum perfecta virtutis stupenda facinora effecit, quibus divini oraculi mox aperuit fidem, quod non perfuntorie tanta eum anteisset gratia, ut descenderet Angelus, per quem ortus ejus praeter spem parentibus annuntiaretur, futuri regimen et praesidium suis. Nam gravibus jam diu Palestinorum imperiis afflictabantur. » Et initio libri *De Spiritu Sancto*: « Samson divina promissione generatus spiritum comitantem habebat. Sic enim legitur: Quia benedixit eum Dominus, et cepit Spiritus Domini comitari eum in castra. » Sic vero Augustinus, serm. 107 *De Tempore*: « Ubi erat potentissima illa fortitudo nisi in eo quod Scriptura dixit: Incedebat cum illo spiritus Domini. Ad Domini spiritum pertinebat illa fortitudo. In Samson vas erat. In spiritu plenitudo erat. Vas impleri et exinaniri potest. »

Porro Samson, ait Eusebius in *Chronico*, similia vel eadem fecit quae Hercules, imo non alium fuisse Gentilium Herculem, quam Hebraeorum Samsonem docet noster Gaspar Sanchez in *Minoribus Prophetis*, pag. 803, ac fabulas de heroicis gestis Herculis ex Samsonis historia esse petitas, de quo plura cap. XVI, in fine.

INTER SARAAM ET ESTHAOL (1). — R. Ase in tractat. *Sutab*, cap. 1, asserit hos duos esse magnos montes, quos Samson evulserit, et manibus suis contriverit instar molae; sed haec ridicula sunt Rabbinii figmenta: sunt enim haec duae urbes (non montes) terminales, quae tribum Dan a tribu Juda determinant, ut patet *Josue* xv, 33; II *Esdrae* xi, 20, ac inter eas natus et sepultus est Samson.

Porro *Saara* hebraice idem est quod *lepra*. *Esthaol* idem quod *postulatus*, aut *ignis* vel *uxor stultitia*, ait Pagninus in *Nomin. Hebr.*

(1) Saraa et Esthaol erant de tribu Dan

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samson impulsu Dei postulat uxorem Philistaeam, ad quam vadens leonem obvium discerpit, in cujus ore post aliquot dies reperit examen apum et favum mellis. Inde, vers. 10, in nuptiali suo convivio, solatibus proponit hoc aenigma: De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo. Quod cum illi solvere nequiverit, per uxorem a Samson solutionem extorquent, eamque Samson educunt. Quare ille triginta sindones triginta Ascalonitis occisis ereptas eis ex pacto persolvit, ac tratus domum rediit.

1. Descendit ergo Samson in Thamnatha, vidensque ibi mulierem de filiabus Philistinum, 2. ascendit, et nuntiavit patri suo et matri suae dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philistinorum: quam quaeso ut mihi accipiat uxorem. 3. Cui dixerunt pater et mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, et in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philistinum, qui ircircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe; quia placuit oculis meis. 4. Parentes autem ejus nesciebant quod res a Domino fieret, et quaereret occasionem contra Philistinum; eo enim tempore Philistinum dominabantur Israeli. 5. Descendit itaque Samson cum patre suo et matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulos leonis saevus, et rugiens, et occurrit ei. 6. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, et dilaceravit leonem, quasi haedum in frustra discerpens, nihil omnino habens in manu; et hoc patri et matri noluit indicare. 7. Descenditque et locutus est mulieri, quae placuerat oculis ejus. 8. Et post aliquot dies revertens ut acciperet eam, declinavit ut videret cadaver leonis, et ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis. 9. Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in via; veniensque ad patrem suum et matrem, dedit eis partem; qui et ipsi comederunt, nec tamen eis voluit indicare quod mel de corpore leonis assumpserat. 10. Descendit itaque pater ejus ad mulierem, et fecit filio suo Samson convivium. Sic enim juvenes facere consueverant. 11. Cum ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta ut essent cum eo. 12. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema, quod si solveritis mihi intra septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones, et totidem tunicas; 13. sin autem non potueritis solvere, vos dabit mihi triginta sindones, et ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus. 14. Dixitque eis: De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo, nec potuerunt per tres dies propositionem solvere. 15. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson: Blandire viro tuo, et suade ei ut indicet tibi quid significet problema, quod si facere nolueris, incendemus te et domum patris tui; an idcirco vocastis nos ad nuptias ut spoliaretis? 16. Quae fundebat apud Samson lacrymas, et querebatur, dicens: Odisti me, et non diligis, idcirco problema quod proposuisti filiis populi mei non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo et matri nolui dicere, et tibi indicare potero? 17. Septem igitur diebus convivii flebat ante eum, tandemque die septimo cum ei esset molesta, exposuit. Quae statim indicavit civibus suis. 18. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, et quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis propositionem meam. 19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque Ascalonem, et percussit ibi triginta viros, quorum ablatas vestes dedit iis qui problema solverant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui; 20. uxor autem ejus accepit maritum unum de amicis ejus et pronubis.